

Podnikání během pandemie a krize v kontextu genderových nerovností

Pandemie covidu-19 zvýraznila již existující nerovnosti v podnikání žen a mužů, zejména v souvislosti s vyšší koncentrací žen v některých oborech a s kombinací práce a péče. Tomuto tématu se věnoval workshop Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i., *Podnikání během pandemie a jiných krizí. Příležitost pro snižování genderových nerovností*, který proběhl 13. 3. 2024 a byl organizován v rámci evropského projektu *Gendered Innovation Living Labs* (GILL) - <https://gi-ll.eu>. Projekt GILL je zaměřený na inovace, výzkum a podnikání a jeho cílem je vytvořit prostor pro sdílení a tvorbu nástrojů, metod a znalostí pro více inkluzivní a genderově senzitivní inovační a podnikatelskou kulturu.

Participativní diskuze v rámci workshopu byla zaměřena na bariéry, kterým čelí ženy podnikatelky, na nástroje, které mohou využívat (a využívají) pro jejich překonání, na zavedení ošetřovného pro podnikající a na dostupnost a využitelnost dat členěných dle pohlaví. Cílem workshopu bylo otevření diskuze se zástupci a zástupkyněmi veřejné správy (Ministerstvo průmyslu a obchodu, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad vlády), akademického sektoru (Vysoká škola ekonomická, CERGE-EI, Českomoravská konfederace odborových svazů, Český statistický úřad, Kancelář veřejného ochránce práv), neziskových organizací (Care ČR, Business Professional Women) a businessu (Českomoravská asociace podnikatelek a manažerek, Sdružení podnikatelů a živnostníků), tedy organizací zastupujících relevantní aktérstvo přinášející různé úhly pohledu do diskuze nad možnostmi konkrétních kroků vedoucích k odstraňování genderových nerovností v podnikatelském prostředí.

Jakým bariérám čelí ženy v podnikání?

Specifické bariéry, kterým čelí ženy v podnikání, souvisí především s tím, že ženy bývají primárními pečovatelkami. Podnikání může být jedinou volbou, jak skloubit pracovní a rodinný život. Téma dobrovolnosti podnikání žen a jeho společenské prestiže bylo v rámci workshopu diskutováno z různých perspektiv. Bylo kritizováno legislativní nastavení daňového zatížení, jež vede k využívání zastřených pracovněprávních vztahů (tzv. švarcsystém). Mezi účastníky a účastnicemi workshopu panovala široká shoda na bariérách pro podnikající rodiče (zejména matky), které tkví v nedostupnosti školek a dětských skupin a s tím související absenci povinnosti obcí tyto instituce na svých územích zřizovat a absenci kompetencí státu tuto povinnost uložit. Zmiňováno bylo i nedostatečné sdílení pečovatelských povinností a podpora nejbližšího okolí. V důsledku toho mají podnikatelky omezené časové možnosti a kapacity na

podnikání a na přemýšlení o jeho rozvoji a udržitelnosti. Další bariéra byla vnímána v tzv. měkkých dovednostech samotných žen souvisejících s nízkým sebevědomím a vyjednáváním o vlastní hodnotě (např. v kontextu cenotvorby).

Diskutující se napříč oblastmi své expertízy rovněž shodovali, že podnikání žen není společností vnímáno stejně jako podnikání mužů. Identifikovali nízkou podporu zviditelňování žen v podnikání, ať už v rámci státních iniciativ, tak v oblasti veřejného mínění. V neposlední řadě především z řad zástupců a zástupkyň akademického sektoru zaznívala kritika směrem ke státnímu aparátu, který, dle jejich názoru, činí rozhodnutí ovlivňující kvalitu života podnikajících bez expertízy založené na datech.

Bariéry pro podnikající ženy:

- nedostatečná podpora kombinace práce a péče,
- obtížný přístup k financím,
- nedostatečná podpora okolí,
- nedostatek času na realizaci podnikání (včetně jeho plánování),
- nízké sebevědomí,
- nedostatečné zviditelnění příběhů úspěšných podnikatelek,
- nedostatečná podpora podnikání žen ze strany veřejné správy,
- nedostatečná podpora podnikání žen v regionech,
- politiky, které se neopírají o aktuální data.

Nástroje k odstranění bariér v podnikání žen

V rámci workshopu bylo zdůrazněno, že by bylo třeba zvýšit dostatečné kapacity instituí péče, a to včetně jejich finanční, lokální a časové dostupnosti, především se zaměřením na posílení kapacity dětských skupin pro děti mladší 3 let, což by pomohlo ve sladování rodiny a práce zejména podnikatelkám s malými dětmi. Příklady efektivních nástrojů na pomoc podnikajícím ženám lze hledat v zahraničí, ale i v českém prostředí, například *Platforma pro podnikavé*, kterou představila zástupkyň neziskové organizace nabízející mimo jiné i finanční poradenství nejen pro začínající podnikající.

Debatující se dále shodovali na nutnosti komplexního řešení situace podnikajících žen a bylo navrženo, že forma podpory by měla být diverzifikovaná tak, aby reflektovala různorodé potřeby podnikajících ve všech fázích jejich podnikání. K tomu by měly napomoci například inovované digitální nástroje veřejné správy, jejichž současná podoba podléhala značné kritice z hlediska jejich uživatelské přívětivosti. Zástupce státní správy v průběhu workshopu představil připravovanou *Databázi informačních povinností*, která reaguje na poptávku po srozumitelné sumarizaci povinností pro podnikající. Diskutujícími bylo také doporučeno zviditelňovat příběhy žen podnikatelek například formou jejich zahrnutí do zahraničních podnikatelských misí.

Zavedení krátkodobého ošetřovného pro podnikající

Cílem workshopu bylo také otevřít diskuzi s účastníky a účastnicemi workshopu nad absencí podpory v podobě krátkodobého ošetřovného pro podnikající osoby, jež bylo dostupné a významně využívané pouze v období pandemie covidu-19.

Zástupkyň veřejné správy informovala, že v současné době se projednává novela zákona o nemocenském pojištění, která s nárokem na ošetřovné pro podnikající počítá. Nastavení

nárokovosti této dávky nemocenského pojištění je navrženo obdobně jako pro zaměstnané osoby, tzn. je zde povinnost být po dobu 3 měsíců účasten/účastna dobrovolného nemocenského pojištění. Pokud byl/a podnikající před podnikáním zaměstnán/a, tato povinnost odpadá a nárok vzniká ihned. Dle zástupkyně veřejné správy není podnikajícími nemocenské pojištění v současném nastavení příliš využíváno, mimo jiné právě proto, že nezahrnuje nárok na krátkodobé ošetřovné. Informovanost o výhodách placení si nemocenského pojištění by měla být součástí osvětové kampaně, která by poukazovala na rizika plynoucí z neplacení této dávky, například v kontextu absence nároku na peněžitou pomoc v mateřství nebo v případě dlouhodobé nemoci a absence nutnosti plateb odvodů na sociální a zdravotní pojištění v době nemoci.

Dostupnost dat o podnikajících

Diskutující se shodli, že nastavení podmínek pro podnikání včetně jeho legislativního rámce je vhodné opírat o relevantní data. Jako zásadní se jeví dva faktory dostupnosti dat, a to zda jsou vůbec sbírána a v jaké podrobnosti a jak jsou dostupná pro analýzu. Z hlediska akademické obce panuje shoda nad tím, jaká data pro podrobnější výzkum chybí a bylo by jich třeba mimo jiné i pro veřejnou správu, tvorbu politik a zmapování situace podnikajících osob v ČR.

Jaká data o podnikání chybí:

- podrobnější zastoupení podnikajících v jednotlivých oborech (viz. ISCO – ostatní),
- výše příjmů podnikajících s členěním dle pohlaví,
- počet a věk dětí podnikajících s členěním dle pohlaví,
- velikost podniků s členěním dle pohlaví vedení,
- počty zaměstnanců/zaměstnankyň s členěním dle pohlaví,
- čerpání nemocenské (včetně podnikajících na VČ).

Dle zástupce akademického sektoru je z hlediska realizace státních opatření, která by byla založena na datové evidenci, problém především v propojení veřejných zdrojů dat s tzv. administrativními daty a v přístupu k nim. Dostupnost dat, která sbírá ČSÚ, bude značně omezena v důsledku ukončení vydávání jediné statistické ročenky zahrnující data s členěním dle pohlaví *Zaostřeno na ženy a muže*. Dle zástupců a zástupkyň veřejné správy je nedostupnost dat a jejich propojování v rámci veřejné správy a s akademickým sektorem dána legislativním nastavením kompetenčního zákona. Je tedy otázkou financí, ale také ochoty vládních představitelů tento systém změnit. Mezitím jsou některé mezery v datech suplovány sběrem vlastních dat, ať už akademickým sektorem, nebo neziskovými organizacemi. Problémem však zůstávají možnosti jejich sdílení. Kvalitní a dostupná data jsou předpokladem zlepšování podnikatelského a inovačního prostředí v České republice.

V Praze dne 9. 5. 2024

Markéta Švarcová (marketa.svarcova@soc.cas.cz)

Marie Pospíšilová (marie.pospisilova@soc.cas.cz)